

NHẬN DIỆN MỘT SỐ THÁCH THỨC ĐỐI VỚI MÔI TRƯỜNG AN NINH KHU VỰC ĐÔNG NAM Á

★ TS BÙI THANH TUẤN

Cục Khoa học, Chiến lược và Lịch sử, Bộ Công an

● **Tóm tắt:** Trong bối cảnh ảnh hưởng của đại dịch Covid-19, các thách thức đối với môi trường an ninh Đông Nam Á, rộng hơn là Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương ngày càng gia tăng ở nhiều cấp độ, có sự đan xen, phức tạp. Việc nhận diện những nguy cơ, thách thức đối với môi trường an ninh Đông Nam Á là cơ sở quan trọng để xác định những giải pháp, chính sách đối phó hiệu quả nhằm tạo dựng môi trường an ninh ổn định, bảo đảm không gian phát triển cho mỗi quốc gia trong khu vực Đông Nam Á.

● **Từ khóa:** khu vực Đông Nam Á; an ninh.

1. Đông Nam Á - khu vực trọng điểm triển khai chiến lược của các nước lớn

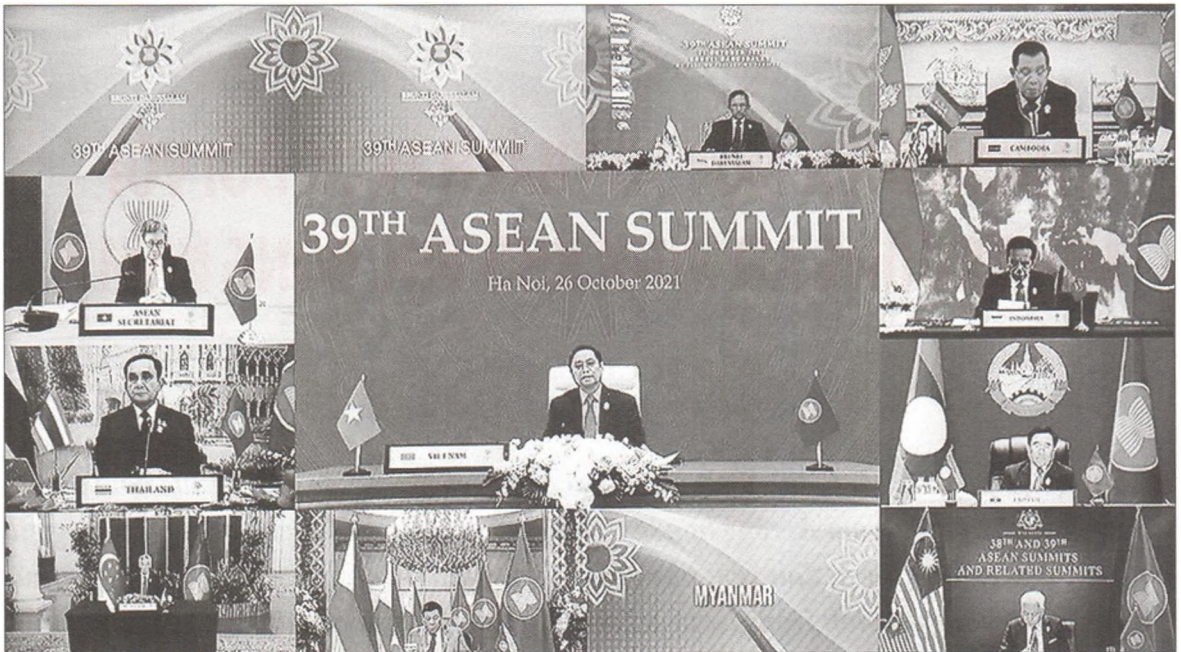
Đông Nam Á nằm ở trung tâm của Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, kết nối giữa Nam Á với Đông Bắc Á, án ngữ những tuyến đường biển quan trọng bậc nhất thế giới, đặc biệt là Biển Đông; có mối liên hệ mật thiết đối với an ninh hàng hải, an ninh kinh tế của nhiều cường quốc. Với dân số hơn 678 triệu người, giàu tài nguyên thiên nhiên, Đông Nam Á đang phát triển năng động hàng đầu thế giới, tiến gần hơn với trung tâm của chuỗi cung ứng toàn cầu, đón làn sóng đầu tư trực tiếp, dịch chuyển công nghệ, sản xuất ở khu vực.

Với giá trị địa chiến lược quan trọng, đặc thù, Đông Nam Á tiếp tục là trọng tâm chiến lược toàn cầu của các nước lớn như Trung Quốc, Mỹ, Nhật Bản và Ấn Độ, trực tiếp hoặc gián tiếp tác động đến các vấn đề an ninh hàng đầu của khu vực.

Môi trường an ninh tại Đông Nam Á, rộng hơn là Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương đang biến động mạnh, cạnh tranh chiến lược có chiều hướng gia tăng, tạo nên cục diện phức tạp.

Mỹ và đồng minh điều chỉnh, mở rộng không gian ảnh hưởng, cạnh tranh chiến lược với Trung Quốc, Nga từ châu Á - Thái Bình Dương sang Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương; chú trọng thành lập mới và củng cố liên minh các đồng minh, đối tác chủ chốt tại khu vực. Bởi khu vực Đông Nam Á mang lại nhiều giá trị, lợi ích cho Mỹ trong bảo đảm lưu thông hàng hải qua Ấn Độ Dương, tăng cường kiểm soát, kiềm chế sự trỗi dậy của Trung Quốc.

Với sự hiện diện của Hạm đội Thái Bình Dương cùng vị thế siêu cường “đang tại vị” trong các liên minh chính trị - quân sự ở khu vực tạo ra chỗ đứng và vai trò không thể thiếu của Mỹ đối với môi trường an ninh khu vực

Hội nghị cấp cao ASEAN lần thứ 38, 39 _ Ảnh: baoquocte.vn

Đông Nam Á, rộng hơn nữa là trong toàn bộ Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương. Bên cạnh đó, liên kết “Bộ Tứ” với các cơ chế đối thoại cấp cao thường niên và Thỏa thuận hợp tác an ninh ba bên Mỹ - Anh - Ôxtrâyliya (AUKUS) ra đời giúp Mỹ tăng cường khả năng phối hợp với đồng minh, đối tác tạo vành đai xung quanh Trung Quốc.

Đối với Ấn Độ, Đông Nam Á có giá trị địa chiến lược rất quan trọng, ảnh hưởng trực tiếp tới không gian phát triển và an ninh. Vì vậy, Ấn Độ thể hiện rõ tham vọng với chiến lược “Hương Đông” và tăng cường sự hiện diện tại vịnh Bengal (Ấn Độ Dương), tạo ra sự kiểm chế với tham vọng chiến lược Ấn Độ Dương của Trung Quốc.

Đối với Nhật Bản, Đông Nam Á có ý nghĩa đặc biệt quan trọng về kinh tế và chính trị và tham vọng nâng cao ảnh hưởng trong cán cân quyền lực ở châu Á.

Trong những thập niên gần đây, cùng với sự suy giảm đáng kể trên nhiều lĩnh vực của Mỹ,

EU, Nga thì sự trỗi dậy mạnh mẽ của Trung Quốc đã làm thay đổi tương quan sức mạnh, tâm ảnh hưởng của các quốc gia theo hướng chuyển từ Tây sang Đông. Trong bối cảnh sự trỗi dậy mạnh mẽ, nhất là về kinh tế, Trung Quốc trở thành cường quốc thách thức vị trí lãnh đạo số một của Mỹ ở khu vực, Đông Nam Á đã trở thành địa bàn cạnh tranh chiến lược hàng đầu trên bàn cờ quan hệ nước lớn. Nổi bật là việc Trung Quốc đang đẩy mạnh mở rộng tâm ảnh hưởng ở các nước đang phát triển ven biển khu vực châu Á, cũng như không gian lục địa Á - Âu⁽¹⁾, dần đảm nhiệm vai trò dẫn dắt toàn cầu hóa và liên kết kinh tế quốc tế nhằm hướng tới vị thế chi phối trật tự quốc tế.

Sự chuyển dịch quyền lực này làm thay đổi sự chênh lệch về vị thế, ảnh hưởng vốn có của Mỹ và Trung Quốc, trực tiếp tác động đến những khuôn khổ hợp tác và môi trường an ninh tại khu vực Đông Nam Á.

Như vậy, xu thế chuyển dịch trọng tâm quyền lực toàn cầu từ Tây sang Đông đã kéo theo sự điều chỉnh chính sách, chiến lược của các nước lớn theo hướng tăng cường mức độ ảnh hưởng và sự hiện diện ở khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, trong đó có Đông Nam Á là trọng tâm nhằm tận dụng những cơ hội có được từ quá trình chuyển dịch và đạt được lợi ích quốc gia. Thậm chí, ngay cả Nga và EU, dù có thể không coi đây là ưu tiên đối ngoại, nhưng cũng dành cho Đông Nam Á nhiều nguồn lực hơn và cố gắng tham gia tích cực hơn vào các cơ chế hợp tác khu vực. Điều này tạo ra sự đan xen lợi ích, đa tầng nấc, rất phức tạp, làm cho môi trường an ninh Đông Nam Á biến đổi sâu sắc, ở cả hình thức, bản chất và phương thức xử lý các bất đồng, tranh chấp.

Vì vậy, chiến tranh ở khu vực khó có thể xảy ra, nhưng xung đột cục bộ luôn tiềm tàng, cơ bản xuất phát từ tham vọng của nước lớn. Môi trường an ninh khu vực Đông Nam Á tác động đa chiều, trực diện đến lợi ích, an ninh quốc gia của các thành viên ASEAN, trong đó có Việt Nam cả ở chiều thuận - nghịch.

Thời gian gần đây, các nước lớn thể hiện sự coi trọng và đặt các nước trong khu vực Đông Nam Á ở vị trí ưu tiên hơn trong chính sách đối ngoại qua việc nâng cấp quan hệ: Trung Quốc - ASEAN thiết lập quan hệ song phương lên mức Đối tác chiến lược toàn diện; Ôxtrâyliya - ASEAN thiết lập quan hệ Đối tác Chiến lược toàn diện và Vương quốc Anh trở thành Đối tác đối thoại thứ 11 của ASEAN. Chuỗi Hội nghị Cấp cao ASEAN 38 và 39, Hội nghị Cấp cao với các Đối tác theo hình thức trực tuyến diễn ra từ ngày 26-10 đến 28-10-2021 vừa qua đã quy tụ sự tham dự đầy đủ nhất của lãnh đạo các nước đối tác trong thời gian gần đây. Theo đó, vai trò “trung tâm” của ASEAN sẽ cơ bản được bảo

đảm, các nước đối tác tiếp tục ủng hộ và tham gia tích cực vào các cơ chế do ASEAN khởi xướng, dẫn dắt.

Nếu các nước thành viên ASEAN biết tận dụng thời cơ này, củng cố những giá trị đoàn kết, thống nhất, tăng cường tiếng nói trong đời sống chính trị - an ninh khu vực, quốc tế, hướng tới sự bình đẳng, công bằng hơn, thì những điều kiện cho sự ổn định, an ninh, thịnh vượng ở Đông Nam Á, rộng hơn là Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương ngày càng bền vững.

Điều này sẽ góp phần quan trọng không chỉ giúp tăng cường xu thế hòa bình, hợp tác và phát triển của khu vực, mà còn là điểm cân bằng giữa hai tuyến tập hợp lực lượng của Mỹ chủ yếu về an ninh và của Trung Quốc thiên về kinh tế, chính trị.

Tuy nhiên, cạnh tranh chiến lược nước lớn gây sức ép “chọn bên” ngày càng gia tăng khiến cho ASEAN có sự phân nhóm, chia rẽ và suy giảm vai trò “trung tâm”. Các quốc gia Đông Nam Á ngày càng bị đặt vào tình thế buộc phải lựa chọn giữa các nước lớn, đồng thời phải cân nhắc nhiều hơn tới quan hệ song phương với các cường quốc thay vì quan hệ đa phương trong khuôn khổ ASEAN. Mặc dù coi trọng và ủng hộ xây dựng Cộng đồng ASEAN, nhưng các nước lớn, nhất là Mỹ, Trung Quốc đều tìm cách lôi kéo, thậm chí gây sức ép với ASEAN và các thành viên trong việc ra quyết sách theo hướng có lợi cho mình.

Bên cạnh đó, cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn ngày càng gia tăng với sự xuất hiện của các cơ chế, hình thái tập hợp lực lượng mới sẽ khiến ASEAN phải đối mặt với nhiều sức ép, lôi kéo, khó bảo đảm vai trò “trung tâm” trong giải quyết các vấn đề an ninh khu vực. Sự suy giảm vai trò “trung tâm” của ASEAN có thể diễn ra trước tổng thể chính sách đối ngoại của

Mỹ hiện nay, so với các cơ chế của Mỹ và đồng minh, đối tác chủ chốt (đơn cử như “Bộ Tứ” hay như AUKUS mới được thành lập) thì ASEAN ở thứ tự ưu tiên thấp hơn; còn Trung Quốc chỉ ủng hộ vai trò trung tâm của ASEAN “trên lời nói” như trong quá trình giải quyết cuộc khủng hoảng chính trị tại Mianma thời gian qua. Song, Trung Quốc đã có sự thay đổi cách tiếp cận theo hướng “đồng điệu” với ASEAN trong việc nêu cao vai trò của luật pháp quốc tế, thúc đẩy nối lại đàm phán COC, nhưng chưa đạt được kết quả thực chất. Trong Hội nghị đặc biệt Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN - Trung Quốc tại Trùng Khánh (6-2021), Trung Quốc lần đầu tiên công khai đề cập xây dựng COC phù hợp luật pháp

quốc tế và UNCLOS 1982, mong đạt được COC trong năm 2022 nhân kỷ niệm 20 năm DOC⁽²⁾.

2. Một số điểm nóng tiếp tục nghiêm trọng và phức tạp hơn, ảnh hưởng đến an ninh khu vực Đông Nam Á

Biển Đông căng thẳng, phức tạp hơn do các bên liên quan gia tăng hoạt động trên thực địa, thu hút sự quan tâm, can dự của nhiều nước lớn. Mỹ tiếp tục các hoạt động tuần tra vì tự do hàng hải (FONOP) và cùng với Anh, Hà Lan, Canada... tổ chức hơn 10 cuộc tập trận cả riêng và chung tại Biển Đông. Lần đầu tiên vấn đề Biển Đông được đưa ra thảo luận ở một diễn đàn cao cấp của Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc (9-8-2021).

Trong năm 2021, một số cường quốc tầm trung như Nhật Bản, Ấn Độ, Ôxtrâyliia... đã đưa ra những phản đối yêu sách của Trung Quốc tại Biển Đông. Canada nêu quan ngại về những

căng thẳng liên quan đến tranh chấp chủ quyền ở Biển Đông và đề nghị các bên tuân thủ luật pháp quốc tế.

Trong nhiều phát biểu, nhiều quan chức của EU và các nước châu Âu thể hiện sự ủng hộ hòa bình, ổn định và phát triển ở khu vực Đông Nam Á, nhất là tại Biển Đông. Tại nhiều diễn đàn đa phương, Mỹ và đồng minh chỉ trích Trung Quốc không tuân thủ luật pháp quốc tế, có yêu sách và hành động chèn ép tại Biển Đông.

Trung Quốc lại cho rằng, Mỹ là yếu tố gây bất ổn tại khu vực. Trung Quốc sẽ tiếp tục triển khai hoạt động ở các khu vực nhạy cảm để gia tăng sức ép đối với các nước Đông Nam Á, trong khi các nước Đông Nam Á có tranh chấp thể hiện rõ sự quyết tâm bảo vệ chủ

quyền thông qua tăng cường hiện diện và triển khai nhiều hoạt động trên Biển Đông. Trung Quốc cũng tiếp tục phản ứng với sự hiện diện của Mỹ, Anh, Đức, Pháp, Ôxtrâyliia... tại Biển Đông.

Năm 2022, vấn đề Biển Đông sẽ tiếp tục được đề cập, bàn thảo tại nhiều diễn đàn đa phương và nhiều khả năng Trung Quốc tăng cường các hoạt động trên thực địa làm cho tình hình Biển Đông thành điểm nóng trọng tâm đối với môi trường an ninh Đông Nam Á.

Tiểu vùng Mê Công dần trở thành tâm điểm mới trong cạnh tranh nước lớn, Mỹ sau khi nhận ra sự yếu thế so với Trung Quốc tại Tiểu vùng Mê Công sẽ tăng cường sự hiện diện, can dự vào khu vực này, tập trung thúc đẩy triển khai cơ chế Quan hệ đối tác Mê Công - Mỹ (MUSP), đầu tư nguồn lực đối phó với các thách thức an ninh phi

Cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn ngày càng gia tăng với sự xuất hiện của các cơ chế, hình thái tập hợp lực lượng mới sẽ khiến ASEAN phải đối mặt với nhiều sức ép, lôi kéo, khó bảo đảm vai trò “trung tâm” trong giải quyết các vấn đề an ninh khu vực.

truyền thống, giải quyết các vấn đề môi trường xuyên biên giới vốn đã nhạy cảm, chứa đựng mâu thuẫn giữa Trung Quốc và các nước hạ nguồn sông Mê Công. Hơn nữa, MUSP đề cao những giá trị minh bạch, cạnh tranh tự do và bình đẳng, góp phần hạn chế những thách thức, thúc đẩy sự ổn định, phát triển bền vững và đem lại sự thịnh vượng cho khu vực⁽³⁾.

Ngày 24-9-2021, trong Tuyên bố chung sau Hội nghị Thượng đỉnh nhóm Bộ Tứ (Quad) trực tiếp lần đầu tiên, Mỹ và đồng minh khẳng định, ASEAN tiếp tục là một đối tác quan trọng của Nhóm và là trung tâm của khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương; đồng thời, kêu gọi chấm dứt bạo lực, thả các tù nhân chính trị, sớm khôi phục nền dân chủ, triển khai tích cực Đồng thuận 5 điểm của ASEAN nhằm sớm ổn định tình hình của Mianma.

Trung Quốc đẩy mạnh hoạt động của cơ chế hợp tác Mê Công - Lan Thương (MLC), vốn hiệu quả hơn cả so với các cơ chế còn lại ở Tiểu vùng; qua đó, khẳng định vai trò, gia tăng ảnh hưởng, chi phối các nước trong khu vực. Hơn nữa, Trung Quốc tăng cường thúc đẩy các dự án trong khuôn khổ Sáng kiến “Vành đai và Con đường” (BRI) chất lượng cao, tạo liên kết kinh tế với các nước Tiểu vùng Mê Công để thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội vùng biên giới Tây Nam. Mục tiêu đề ra là đưa tỉnh Vân Nam vốn lạc hậu thành trung tâm mở cửa hướng tới khu vực Nam Á, Đông Nam Á, Ấn Độ Dương và hình thành hệ thống chuỗi cung ứng, chuỗi công nghiệp ở khu vực, trong đó Trung Quốc ở vị trí trung tâm.

Bên cạnh đó, Trung Quốc triệt để sử dụng “ngoại giao vắc xin” và “chiêu bài” hỗ trợ các nước Tiểu vùng Mê Công khắc phục hậu quả đại dịch Covid-19. Đến tháng 9-2021, Trung Quốc đã cung cấp 190 triệu liều vắc xin cho các nước Đông Nam Á⁽⁴⁾. Trước sự chỉ trích của Cộng đồng

quốc tế và các nước Tiểu vùng Mê Công, Trung Quốc đồng ý cung cấp dữ liệu thủy văn cả năm của sông Lan Thương (tên gọi đoạn sông Mê Công trên đất Trung Quốc) cho Ủy hội sông Mê Công (MRC) và các nước hạ nguồn.

Nhìn chung, cạnh tranh nước lớn tại Tiểu vùng Mê Công tuy chưa căng thẳng và khốc liệt như đã, đang và sẽ diễn ra tại Biển Đông, song với sự “phản tỉnh” chiến lược của Mỹ, với chính sách “xoay trục”, kéo mối quan tâm trở lại khu vực thể hiện rõ qua các tập hợp lực lượng mới, như Quad, AUKUS sẽ khiến Tiểu vùng Mê Công nhiều khả năng sẽ dần trở thành điểm nóng về an ninh ở Đông Nam Á. Điều này trở nên rõ nét khi chính sách của Tổng thống Mỹ J. Biden đối với Đông Nam Á đã có những điều chỉnh nhất định trong thời gian gần đây.

Khủng hoảng chính trị tại Mianma từ tháng 2-2021 đến nay tiếp tục diễn biến phức tạp. Chính biến tại Mianma được cho là phép thử lớn đối với sự đoàn kết, hợp tác, uy tín và quan hệ đối ngoại của ASEAN, thách thức nguyên tắc “không can thiệp vào công việc nội bộ” của Khối. Với những nỗ lực của mình, ASEAN đã đạt được bước tiến ngoại giao đáng ghi nhận khi tổ chức thành công Hội nghị các nhà lãnh đạo ASEAN (24-4-2021), đưa ra Đồng thuận 5 điểm và thống nhất phương án cử Đặc phái viên ASEAN về vấn đề Mianma.

Tuy nhiên, sau đó, việc triển khai thực hiện Đồng thuận 5 điểm của ASEAN không được thuận lợi, nhất là tiến trình cử Đặc phái viên đến Mianma để tiếp xúc với tất cả các bên liên quan còn gặp khó khăn. Vì vậy, ASEAN đã tổ chức họp để thống nhất lập trường tại Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao bất thường của các nước ASEAN vào ngày 16-10-2021, Brunây - nước Chủ tịch ASEAN 2021 ra tuyên bố không mời đại diện các lực lượng chính trị của Mianma đến dự chuỗi Hội

ng nghị Cấp cao ASEAN 38 và 39, Hội nghị Cấp cao với các Đối tác theo hình thức trực tuyến diễn ra từ ngày 26-10 đến 28-10-2021. Điều này là việc làm cần thiết góp phần giúp ASEAN giảm thiểu sức ép từ bên ngoài, nhất là áp lực từ Mỹ và các nước phương Tây trong giải quyết khủng hoảng chính trị tại Mianma; qua đó, phần nào bảo vệ uy tín, vị thế, vai trò của Khối trong giải quyết các vấn đề an ninh khu vực. Lập trường, cách thức xử lý các vấn đề an ninh khu vực của ASEAN ngày càng trở nên rõ ràng và quyết đoán hơn. Tuy nhiên, sau khi Campuchia đảm nhiệm vai trò Chủ tịch ASEAN năm 2022, Thủ tướng Hun-sen đã cho rằng, Thống tướng Min Aung Hlaing, người đứng đầu chính quyền quân sự Mianma hiện nay có quyền tham dự hội nghị thượng đỉnh ASEAN vào ngày 07-01-2022, Thủ tướng Campuchia trở thành lãnh đạo nước ngoài đầu tiên đến thăm Mianma kể từ sau đảo chính hồi tháng 2-2021.

Khủng hoảng chính trị tại Mianma sẽ tiếp tục làm thay đổi sự cân bằng chiến lược nước lớn khi Trung Quốc triệt để tận dụng thời cơ để gia tăng ưu thế chiến lược vốn có so với Mỹ tại Tiểu vùng Mê Công nói riêng, khu vực Đông Nam Á nói chung.

3. Các nguy cơ đe dọa an ninh phi truyền thống ở khu vực Đông Nam Á

Vấn đề bảo đảm an ninh năng lượng, an ninh lương thực, an ninh nguồn nước và bảo vệ môi trường; tội phạm xuyên quốc gia, đặc biệt là tội phạm công nghệ cao, tội phạm mạng, ma túy, buôn bán người... ngày càng trở nên cấp thiết đối với môi trường an ninh khu vực Đông Nam Á. Cùng đà gia tăng dân số, nhu cầu phát triển kinh tế gây áp lực, làm suy giảm nguồn nước, gia tăng tình trạng phá rừng, khai khoáng trái phép..., làm môi trường sống ngày càng suy thoái nghiêm trọng. Với tiềm lực còn

hạn chế, đa số các quốc gia Đông Nam Á đã và đang đối mặt với thách thức trong việc quản trị, ứng phó một cách chủ động, hiệu quả với các vấn đề này.

Hiện nay, nhiều dự án phát triển cơ sở hạ tầng, nhất là các tuyến giao thông theo theo trục Bắc - Nam và Đông - Tây ở Đông Nam Á, nhất là Tiểu vùng Mê Công ngày càng được đẩy mạnh, cùng các cơ chế thông thoáng theo xu thế liên kết, hội nhập khu vực và để thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài ở khu vực giáp biên sẽ làm tăng các nguy cơ đe dọa an ninh phi truyền thống ở nhiều cấp độ. Điều này được thấy rõ qua tình hình hoạt động thâm nhập nội địa của các tổ chức tội phạm xuyên quốc gia; vấn đề di dân, làm nảy sinh xung đột, gây bất ổn về an ninh, trật tự và là mối đe dọa tiềm tàng đối với chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ của các quốc gia ở khu vực. Bên cạnh đó, tác động của chuỗi đập thủy điện trên dòng chính sông Mê Công cùng biến đổi khí hậu đang gây ra mối đe dọa ngày càng nghiêm trọng tới sinh kế của người dân và trở thành nguy cơ gây ra mâu thuẫn, chia rẽ, xung đột giữa các quốc gia ở khu vực.

Trong những năm gần đây, Đông Nam Á liên tục phải đối phó với nhiều dịch bệnh nguy hiểm, lây lan nhanh, với nhiều chủng virus gây bệnh hàng loạt mới như: MERS-CoV (năm 2012), cúm A-H5N1, A-H7N9 (năm 2013) và SAS-CoV-2 với nhiều biến chủng (từ năm 2019 đến nay). Hiện nay, trọng điểm lây lan của đại dịch Covid-19 chuyển từ các nước phát triển sang các nước đang phát triển ở Đông Nam Á. Bởi đây là khu vực "trũng" độ phủ vắc xin nên có nguy cơ bùng phát dịch bệnh cao. Do đó, Đông Nam Á tuy là khu vực có ít ca nhiễm nhưng lại trở thành tâm dịch phức tạp của thế giới. Theo cùng những diễn biến của tình hình đại dịch Covid-19 tại các nước Đông Nam Á là những hậu quả nặng nề về

kinh tế - xã hội, kéo theo sự gia tăng xung đột xã hội và bất ổn chính trị. Những điều này làm sự phân tuyến trở nên rõ ràng hơn giữa các nước ASEAN “biển đảo” và ASEAN “lục địa”, giữa các nước phát triển và chậm phát triển ở khu vực Đông Nam Á.

4. Một số định hướng góp phần bảo đảm, giữ vững môi trường an ninh trong khu vực Đông Nam Á

Để duy trì môi trường an ninh Đông Nam Á trước những diễn biến phức tạp của những biến số bao gồm cả thời cơ, vận hội, thách thức, nguy cơ tiềm ẩn ngày càng gia tăng, nhằm góp phần giảm thiểu các xung đột lợi ích, tạo dựng không gian hợp tác, duy trì sự ổn định tương đối ở khu vực, thời gian tới, các thành viên ASEAN và Việt Nam cần nỗ lực thực hiện một số nội dung sau:

Đối với các nước ASEAN

Một là, cùng với việc tăng cường nội lực của các thành viên về mọi mặt, cần thúc đẩy nhận thức chung trong ASEAN về việc củng cố đoàn kết nội khối và duy trì vai trò “trung tâm” của ASEAN trong giải quyết các vấn đề an ninh khu vực. Các nước thành viên ASEAN cần thống nhất nhận thức, lập trường chung, có chính sách và xây dựng các cách thức xử lý hiệu quả đối với các vấn đề an ninh quan trọng và nhạy cảm ở khu vực, như vấn đề Mianma hiện nay.

Bên cạnh củng cố quan hệ hợp tác, tăng cường liên kết, cần thúc đẩy, lồng ghép các vấn đề quản trị nguồn nước, an ninh lương thực và giữ thế cân bằng trước áp lực của cạnh tranh nước lớn... tại các hội nghị, diễn đàn của ASEAN trong năm 2022 và những năm tiếp theo.

Đặc biệt, trong đàm phán ký kết COC, cần tăng cường tham vấn, phối hợp, thống nhất lập trường với các nước thành viên ASEAN để bảo đảm xây dựng một COC hiệu lực, thực chất, phù hợp với luật pháp quốc tế, trong đó có UNCLOS 1982.

Với “Phương cách ASEAN” thời kỳ hậu Covid-19, đòi hỏi mỗi nước thành viên phải tư duy ở cả cấp độ quốc gia và cấp độ khu vực. Theo đó, các thành viên ASEAN sẽ hướng dẫn vào các cam kết mang tính ràng buộc, chuyển từ giải quyết vấn đề ở việc quản lý bất ổn về an ninh khu vực sang xây dựng một trật tự tự do dựa trên luật lệ, chủ quyền chung; hình thành cơ chế an ninh tập thể.

Hai là, trong bối cảnh chịu ảnh hưởng nặng nề, nhiều chiều do đại dịch Covid-19, tình hình khủng hoảng chính trị tại Mianma, hoạt động tập hợp lực lượng, cạnh tranh ảnh hưởng giữa các nước lớn..., các thành viên ASEAN cần tập trung vào việc bảo đảm tiến trình xây dựng Cộng đồng ASEAN, nhất là việc hoàn tất trụ cột Chính trị - An ninh và tích cực trao đổi về mục tiêu xây dựng Tầm nhìn Cộng đồng sau năm 2025.

Tăng cường thực hiện các cơ chế hợp tác về an ninh trong các lĩnh vực cụ thể, bao gồm cả các cơ chế phối hợp trên bộ, trên biển; đặc biệt quan tâm đến hợp tác phòng, chống tội phạm xuyên quốc gia, tội phạm công nghệ cao, tội phạm về môi trường, ma túy, buôn bán người, khủng bố, cướp có vũ trang trên biển. Thông qua các cơ chế hợp tác bảo đảm an ninh, các nước ASEAN cùng các đối tác trao đổi thẳng thắn để giải quyết hiệu quả những nguy cơ đe dọa môi trường an ninh khu vực. Phát huy hơn nữa những thành quả của Hội nghị Bộ trưởng ASEAN về Tội phạm xuyên quốc gia (AMMTC) - cơ quan định ra các quyết sách và điều phối hợp tác ASEAN, giữa ASEAN với các đối tác về chống tội phạm xuyên quốc gia. Các quốc gia Đông Nam Á cần tích cực thúc đẩy sự hợp tác trong khuôn khổ AMMTC nhằm thích ứng với điều kiện an ninh khu vực đang đối mặt với dịch bệnh, biến đổi khí hậu, an ninh mạng, an ninh nguồn nước... diễn biến ngày càng phức tạp.

Tập trung thúc đẩy các cơ chế hợp tác bảo đảm an ninh khu vực do ASEAN khởi xướng, dẫn dắt nhằm hạn chế các nguy cơ đe dọa an ninh phi truyền thống thông qua các cơ chế như ADMM+. Vì đây là cơ chế có chức năng sâu về các vấn đề an ninh, quốc phòng và có thể phát triển trở thành diễn đàn chính thức mà các vấn đề được đưa ra bàn thảo có mức độ ràng buộc, có hiệu lực xử lý các vấn đề an ninh khu vực.

Đối với Việt Nam

Là một quốc gia có diện tích, dân số lớn, với truyền thống, lịch sử, văn hóa lâu đời, Việt Nam là tâm điểm chú ý trong chính sách của các nước lớn. Bối cảnh tình hình mới với cuộc cạnh tranh quyền lực và ảnh hưởng gay gắt giữa các nước lớn đã làm cho giá trị địa chiến lược của Việt Nam ngày càng quan trọng hơn. Vì vậy, Việt Nam cần tận dụng thời cơ để mở rộng, phát triển quan hệ hợp tác trên nhiều lĩnh vực với cả Trung Quốc và Mỹ cũng như với các nước tâm trung khác, đồng thời tranh thủ các nguồn lực phát triển kinh tế - xã hội, tập trung vào kết cấu hạ tầng, phát triển xanh, bền vững, góp phần duy trì an ninh khu vực.

Việt Nam tiếp tục chủ động, tích cực và tránh nhiệm trong các hoạt động nhằm thúc đẩy sự phát triển và hiệu quả của các diễn đàn, cơ chế hợp tác trong khu vực, nhất là các cơ chế do ASEAN khởi xướng, dẫn dắt. Việt Nam cần xác định ASEAN là “chiếc ô” an ninh để bảo đảm môi trường an ninh, không gian phát triển và vị thế quốc gia tại khu vực; đồng thời đối phó hiệu quả với các thách thức đang bủa vây đối với môi trường an ninh Đông Nam Á để bảo vệ từ sớm, từ xa lợi ích, an ninh quốc gia.

Tiếp tục kiên trì đấu tranh bảo vệ vững chắc độc lập chủ quyền, thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ quốc gia, duy trì hòa bình, an ninh, an toàn tự do hàng hải, hàng không ở Biển Đông; giải

quyết các tranh chấp bằng các biện pháp hòa bình, dựa trên cơ sở luật pháp quốc tế, trong đó có UNCLOS 1982. Chủ động nêu vấn đề, thảo luận về Tiểu vùng Mê Công vào cơ chế kênh 2 của ASEAN, như thảo luận về một bộ quy tắc ứng xử trong vấn đề nguồn nước sông Mê Công, củng cố nhận thức của các nước về việc Tiểu vùng Mê Công là khu vực không thể tách rời của Đông Nam Á và đang dần trở thành điểm nóng về an ninh ở Đông Nam Á. Theo đó, Việt Nam chủ động củng cố quan hệ hợp tác, tăng cường liên kết giữa các nước trong Tiểu vùng Mê Công với phần còn lại của Đông Nam Á nhằm thúc đẩy sự đan xen lợi ích trên thực địa ở cả Biển Đông lẫn Tiểu vùng Mê Công, góp phần bảo đảm không gian an ninh, không gian phát triển và vị thế quốc gia của các nước trong khu vực nói chung, Việt Nam nói riêng □

Ngày nhận bài: 11-1-2022; Ngày bình duyệt: 20-1-2022; Ngày duyệt đăng: 22-8-2022.

- (1) Trần Khánh: “*Bàn về hành động địa - chiến lược của Trung Quốc từ khi thực hiện cải cách mở cửa*”, *Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam*, số 10-2020, tr.3-21.
- (2) Minh Hải: “*Hoàn thiện COC vì an ninh và ổn định*”, *Công an nhân dân điện tử*, ngày 23-10-2012, truy cập tại: <https://cand.com.vn/binh-luan-quoc-te/hoan-thien-coc-vi-an-ninh-va-on-dinh-i632390>.
- (3) Bùi Thanh Tuấn: “*Quan hệ Đối tác Mê Công - Mỹ: nền tảng và hướng phát triển đối với Tiểu vùng sông Mê Công*”, *Tạp chí Cộng sản*, số 960 (2-2021), tr.104.
- (4) Cao Lược: “*Ngoại giao vắc-xin Đông Nam Á sang trang*”, *Báo Người lao động điện tử*, ngày 27-9-2021, truy cập tại: <https://nld.com.vn/thoi-su-quoc-te/ngoi-giao-vac-xin-dong-nam-a-sang-trang-20210926201926462.htm>.